

Η "ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ," ΚΑΙ Ο ΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

ΑΤΑ τὸ ἔτος 1839 ὁ Γάλλος *Didron* εὐρισκόμενος εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὸ "Ἅγιον Όρος" ἔ-
τυχε νὰ παρατηρήσῃ μίαν ἡμέ-
ραν μὲ μεγάλην περιέργειαν
ἓνα ζωγράφον Ἀγιορείτην ἐργα-
ζόμενον καὶ εἶχε μείνῃ ἐκπλη-
κτος μὲ τὴν πρωτοφανῆ ταχύ-

τητα μὲ τὴν ἰποίαν οὗτος εἰργάζεται. «Ἐσχέ-
»διαζε, γράφει ὁ ἴδιος, τὰς συνθέσεις του ὡς ἀπὸ
»μνήμης ἢ ἐξ ἐμπνεύσεως. Εἰς διάστημα μιᾶς
»ώρας πρὸ τῶν ἐκπλήκτων ὀφθαλμῶν μας, ἔσχε-
»διασε εἰς τὸν τοῖχον σύμβειν παριστῶσαν τὸν
»Χριστὸν δίδοντα εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὴν ἐν-
»τολήν νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ νὰ βα-
»πτίζωσι τὸν κόσμον. Ὁ Χριστὸς καὶ τὰ ἑνδεκα
»ἄλλα πρόσωπα ἦσαν περίπου φυσικοῦ μεγέθους.
»Ἐχάραξε δὲ τὴν σύνθεσιν του χωρὶς προηγού-
»μενα σχεδιάσματα ἐν μικρῷ, χωρὶς μοδέλλον».

Ὁ *Didron* ἐκπλαγείς ἀπὸ τὴν μοναδικὴν
αὐτὴν εὐχέρειαν τοῦ τεχνίτου δὲν ἔπαυσε νὰ τὸν
στενοχωρῇ μὲ ἐπιμόλους ἐρωτήσεις, ἕως ὅτου τέ-
λος ὁ μοναχὸς τοῦ ἔδωκε μίαν ἡμέραν ἐν χειρό-
γραφον λέγων: «Ἴδου ἐν χειρόγραφον τὸ ὅποιον
μας διδάσκει πᾶν ὅτι χρειάζεται. Ἀπ' αὐτὸ μαν-
θάνομεν πῶς πρέπει νὰ κατασκευάζωμεν τὰ κονιά-
ματα, τὰ πινέλα μας, τὰ χρώματά μας ἀκόμη
δὲ καὶ πῶς νὰ συνθέτωμεν καὶ νὰ διευθετῶμεν
τὰς εἰκόνας μας».

Ὁ *Didron* ἔσπευσε ν' ἀντιγράψῃ τὸ πολύ-
τιμον χειρόγραφον, ὁ δὲ σύντροφός του *Durand*
ἀνέλαβε νὰ τὸ μεταφράσῃ γαλλιστί.

I

Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1845 ἐξεδόθη εἰς τὴν
γαλλικὴν καὶ ἐγένετο γνωστὸν τὸ περίφημον βι-
βλίον τὸ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Ἑρμηνεία τῆς
ζωγραφικῆς τέχνης» καὶ τοῦ ὁποίου συγγραφεὺς
εἶναι ὁ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων ἱερομόναχος
Διονύσιος. Τὴν γαλλικὴν δὲ ἐκείνην ἔκδοσιν ἐπη-
κολούθησε μία γερμανικὴ (ὑπὸ *Schäfer* 1855)
καὶ μία ρωσσικὴ (ὑπὸ *Ouspensky* 1868)

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο μέρη.
Εἰς τὸ πρῶτον, τὸ τεχνικόν, δίδονται λεπτομε-
ρεῖς ὁδηγίαι περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν κονιαμά-
των ἐφ' ὧν ζωγραφίζονται αἱ τοιχογραφίαι,
περὶ τῆς παρασκευῆς τῶν χρωμάτων, βερνικίων,
πινέλων, χρυσωμάτων, ἐπισκευῆς παλαιῶν εἰ-
κόνων κ.τ.λ. Εἰς δὲ τὸ δεύτερον, τὸ καὶ σπου-
δαιότερον καὶ τὸ ὅποιον δύναται νὰ ὀνομασθῇ
εἰκονογραφικόν, περιγράφονται μετὰ μεγάλης
λεπτομερείας πᾶσαι αἱ εἰκονογραφικαὶ συνθέσεις
αἱ εὐρισκόμεναι ἐντὸς τοῦ Ναοῦ καὶ αἱ ὁποῖαι
ἔχουσιν ὡς θέμα τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Δι-
αθήκην, τοὺς βίους τῶν Ἀγίων κ.τ.λ. Ἐπίσης
ἐκεῖ περιγράφονται τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκίστου
αἰγίου προσώπου καὶ παρατίθενται τὰ εἰς ἕκαστον
αὐτῶν ἀνήκοντα ἐπιγράμματα ἢ καὶ χωρία ἐκ
τῶν Γραφῶν.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐγένετο γνωστὸν τὸ βιβλίον
τοῦτο πλείστα ὅσα ἔχουσι γραφῇ καὶ πλείστα
ἐσφαλμέναι θεωρίαι περὶ τῆς δῆθεν διὰ συντα-
γῶν ἐκασκίσεως τῆς βυζαντινῆς τέχνης ὧν
τῶν ἐποχῶν ἐστηρίχθησαν ἐπ' αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ

πάντα ύπεβοήθει ή ιδέα, ότι τὸ βιβλίον τοῦτο εἶνε ἀρκετὰ παλαιόν, ἀνερχόμενον εἰς τοὺς πρὸ τῆς Ἀλώσεως χρόνους. Αἰτία δὲ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ιδέας ταύτης πάντως εἶναι ὁ περίφημος κιβδηλευτὴς ἀρχαίων κειμένων Σιμωνίδης. Πράγματι, οὗτος μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ *Didron* ἀνακάλυψιν τῆς Ἑρμηνείας ἔσπευσε νὰ διαδώσῃ, ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει τὸ γνήσιον κείμενον τῆς Ἑρμηνείας τὸ ὁποῖον ἔφερε δῆθεν χρονολογίαν 1458. Τοῦ ἀνυπαρχτοῦ δὲ τούτου δῆθεν γνήσιου καὶ χρονολογημένου κειμένου ἀντίγραφον ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸν *Didron*, ὁ ὁποῖος ὁμῶς ἐλάχιστα ἔλαβε τοῦτο ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως τοῦ βιβλίου. Οὕτω ὁμῶς πολλοὶ ἐπίστευσαν, οὔτε τοῦ *Didron* ἐξαιρουμένου, ὅτι ἡ Ἑρμηνεία εἶναι βιβλίον παλαιὸν ἀνερχόμενον εἰς τὸν 15ον αἰῶνα.

Ἐν τούτοις νεώτεραι ἐρευναι, ἰδίᾳ τοῦ ρώσου Πορφυρίου *Ouspensky*, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Παπαδόπουλου—Κεραμέως γενομένη τελειοτάτη ἐν πρωτοτύπῳ ἔκδοσις τῆς Ἑρμηνείας (1910), ἥς αἱ προηγούμεναι δύο ἔκδοσις ἐν ἐλληνικῇ γλώσσῃ (1853 καὶ 1885) προήρχοντο ἐκ τοῦ κιβδηλευμένου χειρογράφου τοῦ Σιμωνίδου, ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου Διονύσιος ἔζητε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ 18ου αἰῶνος. Τοῦτο δὲ ἐπεκύρωσε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Παπαδόπουλου—Κεραμέως ὀπισθεν μιᾶς ἀκολουθίας τοῦ ἱερομάρτυρος Σεραφεῖμ εὗρεσις μιᾶς ἐντύπου σημειώσεως τῶν ἐκδοτῶν, καθ' ἣν ἐξέδωκε τὴν ἀκολουθίαν ταύτην ὁ ἱερομόναχος Διονύσιος ἐν Βενετίᾳ τὸ ἔτος 1785. Φαίνεται δὲ βέβαιον ὡς εἰκάζει καὶ ὁ *Bayet*, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου Διονυσίου τοῦ καὶ συγγραφέως τῆς Ἑρμηνείας. Τὸ ἐργαστήριον δὲ τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Διονυσίου τούτου, ἰδρυθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1701 διασώζεται μέχρι σήμερον ἐν κελλῷ τῶν Καρυῶν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει.

Διὰ τὴν συγγραφὴν δὲ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Διονύσιος ἐπωφελήθη παλαιότερα τοιαῦτα συγγράμματα ἀνερχόμενα εἰς τὸν 16ον αἰῶνα καὶ τῶν ὁποίων τινὰ ἐξέδωκεν ὁ Παπαδόπουλος—Κεραμεύς. Εἶναι ὁμῶς βέβαιον, ὅτι ὁ Διονύσιος ἐπωφελήθη τὰς παλαιότερας ταύτας πηγὰς, σχεδὸν μόνον διὰ τὸ πρῶτον μέρος, τὸ τεχνικόν. Πράγματι δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Παπαδόπουλου—Κεραμέως ἐκδοθέντα παλαιότερα κείμενα σχεδὸν μόνον εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος ἀναφέρονται, περιέχοντα ἐκ τοῦ εἰκονογραφικοῦ ἱσχυρὰς τινὰς ὁδηγίας περὶ τῆς μορφῆς ἀγίων τινῶν καὶ τὰ ἐπιγράμματα τὰ ἀρμόζοντα εἰς ἕκαστον αὐτῶν. Πολὺ δὲ ἀπέχουσι αἱ ὁδηγίαι αὗται τῶν λεπτομερῶν περιγραφῶν τὰς ὁποίας παρέχει ὁ Διονύσιος εἰς τὸ δευτέρον μέρος τοῦ βιβλίου του. Τὸ δευτέρον δὲ τοῦτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Διονυσίου, τὸ ἔχον καὶ τὴν μεγαλυτέραν σπουδαιότητα διὰ τὴν μελέτην τῆς Βυζαντινῆς εἰκονογραφικῆς καὶ τέχνης εἶναι φαίνεται δημιουργημα

αὐτοῦ τοῦ Διονυσίου, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν συγγραφὴν τούτου ἠρκέσθη νὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς τὰς τοιχογραφίας δι' ὧν εἶναι κεκαλυμμένοι οἱ Ἀθωνιτικοὶ ναοὶ καὶ αἱ τράπεζαι τῶν μονῶν. Τοῦτο δὲ ὁμοίως ὑπεστήριξαν ὁ *Brockhaus* καὶ ὁ *Schmidt*. Ὁ δὲ Παπαδόπουλος—Κεραμεύς νομίζει, ὅτι πλὴν τῶν τοιχογραφιῶν ὁ Διονύσιος εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ καὶ μικρογραφίας χειρογράφων. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην παραδέχεται καὶ ὁ *Bayet* προσθέτων μάλιστα, ἂν καὶ τοῦτο εἶναι ὀλίγον ἀβάσιμον, ὅτι ὑποδείγματα αὐτοῦ ἦσαν μικρογραφίαι χειρογράφων τοῦ 11ου—14ου αἰῶνος.

Ὅτι ὁμῶς αἱ εἰκονογραφικαὶ αὐταὶ ὁδηγίαι δὲν δύνανται ν' ἀνέρχωνται εἰς τοὺς πρὸ τῆς Ἀλώσεως χρόνους, εἰς τὴν ἀκμὴν δηλαδὴ τῆς βυζαντινῆς τέχνης, εἶναι πασιφανὲς διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας. Αἱ περιγραφαὶ ἂς παρέχει ἡ Ἑρμηνεία δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι εἰς τὴν εἰκονογραφικὴν περίοδον τὴν ἀρχομένην μετὰ τὴν ἀνάκτισιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων (1261) καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τελευταίους πρὸ τῆς ἀλώσεως τὴν Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων χρόνους, τὴν περίοδον δηλαδὴ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Μιστρά καὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἐὰν τοῦναντίον παραβάλλῃ τις τὰς περιγραφὰς τοῦ βιβλίου τοῦ Διονυσίου πρὸς ἔργα τοῦ 10ου καὶ 11ου αἰῶνος θὰ ἴδῃ, ὅτι ταῦτα δὲν συμφωνοῦσι καθ' ὅλα πρὸς τὰς περιγραφὰς ἐκείνας ἐν ᾗ ἀπεναντίας ἡ συμφωνία εἶναι πλήρης πρὸς τὰς μεταγενεστέρας τοιχογραφίας.

Αἱ δὲ ὑπὸ τινων παρατηρηθεῖσαι ὁδηγὲν ἀσυμφωνίαι τῶν ὁδηγιῶν τῆς Ἑρμηνείας πρὸς τὰς μεταγενεστέρας ταύτας τοιχογραφίας εἶναι ὅλως φαινομενικαὶ καὶ ἐκλείπουσιν εὐθὺς ὡς τὸ ζήτημα ἐξετασθῇ βαθύτερον.

Ἐν τούτοις ὁμῶς παρ' ὅλας ταύτας τὰς ἐρεῦνας καὶ τὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἐκ μεταγενεστέων χρόνων καταγωγῆς τοῦ βιβλίου ὑπῆρξαν καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες ἀκόμη, ὅτι τοῦτο ἔχει βαθυτέρας ρίζας ἀνερχομένας εἰς τοὺς βυζαντινοὺς, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους.

Ὑπεστήριξαν μάλιστα, ὅτι τοῦτο προήλθεν ἐκ συγχωνεύσεως παλαιῶν γραπτῶν ὁδηγιῶν διδομένων εἰς τοὺς ζωγράφους διὰ τῆς εἰκονογραφῆσιν ὀρισμένων ἐκκλησιῶν. Ταῦτα πάντα ὁμῶς δὲν φαίνονται διόλου πιθανά. Οἱ βυζαντινοὶ τεχνῖται διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν δὲν εἰργάζοντο διὰ γραπτῶν ἢ καὶ προφορικῶν ὁδηγιῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων των τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐν μικρῷ ἀντίγραφα τῆς διακοσμῆσεως παλαιότερων ἐκκλησιῶν, ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει μικρογραφιῶν εἰκονογραφημένων, χειρογράφων. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ἀποδεικνύεται πληρέστατα ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ *Tikkanen* παρατηρηθείσης μεγάλης σχέσεως μεταξύ τῶν μικρο-

γραφιδῶν τῆς λεγομένης Βίβλου τοῦ Cotton, χειρογράφου περιέχοντος τεμάχια ἐκ τῆς Γενέσεως ἀνερχομένου δὲ εἰς τὸν 5^{ον} αἰῶνα καὶ ἀποκειμένου ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσείῳ, καὶ τῶν Μωσαϊκῶν τοῦ Ἀγίου Μάρκου τῆς Βενετίας τῶν παριστάντων σκηνὰς ἐκ τῆς Γενέσεως, καὶ ἀναγομένων εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα.

Κατὰ ταῦτα ἡ μέχρ' ἡμῶν περιωθεῖσα Ἑβραϊκή καθὼς καὶ αἱ πηγαὶ τῆς εἶναι καθαυτὰ προϋόντα τῶν μετὰ τὴν Ἀλώσειν χρόνων οὐδεμίαν ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὰς δημιουργικὰς περιόδους τῆς καθ' αὐτὸ βυζαντινῆς τέχνης.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

Α. ΕΥΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΕΣΜΕΝΟΣ ΔΕΝΤΡΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ τοῦ χωριοῦ μου ἔχει πολλὰ δέντρα γύρα γύρα, ὅλα μεγάλα, ὅλα ψηλά, ὅλα πολὺκλαδα, κι' ὅλα χοντρόκορμα τόσο, ποῦ δὲν μποροῦν νὰ τ' ἀγκαλιάσουν τρεῖς ἄντρες μιζί. Αὐτὰ τὰ δέντρα εἶναι παλιά, πολὺ παλιά. Τάχουν θρεμμένα αἰῶνες, κι' ἀπὸ τὴν παλιόσύνη τους ὁ κορμὸς τους εἶναι κουφαλισμένος ἀπὸ τὰ μυρμηγκία, ἢ ἀπὸ καὶ ἄλλα κολεόφτερα, ποῦ κατορθώνουν καὶ τὸν τρυποῦν χρόνον μὲ τὸν χρόνον καὶ κάνουν μέσα φωλιές. Αὐτὰ τὰ αἰωνόβια δέντρα ἔχουν ἀπάνωτους ἱερούς, ἓνα αἰεθλο παρασιτόδεντρο, ποῦ φυτρώνει στὰ παλιά δέντρα, καὶ κάνει ἕναν κίτρινον καρπὸ, στὸ μέγεθος τοῦ κισσόκαρπου, ποῦ τὸν ἀγαποῦν πολὺ τὰ κουνάβια, ἀλλ' ἔχουν καὶ πολλὰ στεγνωμένα καὶ σαπισμένα κλωνάρια, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ γκρεμίσῃ κοί νὰ τὰ κάψῃ κανεὶς, γιατί εἶναι τοῦ νοικοκύρη τῆς Ἐκκλησιᾶς, τοῦ Ἀϊ—Λιά, καὶ μόνον οἱ δυνάτοί ἀνέμοι τοῦ χειμῶνος τὰ γκρεμίζουν, ἀλλὰ καὶ γκρεμισμένα τὰ κλωνάρια αὐτὰ δὲν τολμᾷ νὰ τὰ πάρῃ κανεὶς νὰ τὰ κάψῃ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Ἀϊ—Λιά, ποῦ θεωρεῖται ἀπὸ τὸ χωριό, ὡς πολὺ «κακὸς» ἄγιος ὅταν τοῦ παίρῃ κανεὶς τίποτε, κι' ἔτσι ὅσα κλωνάρια πέφτουν καταγῆς, ξερὰ ἢ σάπια, ἢ καμμιὰ φορὰ καὶ χλωρὰ, πᾶν χαμένα!

Ὁ κόσμος κατὰ παράδοση ἀρχαία, φοβᾶται νὰ κόψῃ ξύλα τῆς Ἐκκλησιᾶς, στεγνὰ ἢ χλωρὰ, εἴτε γιὰ νὰ κάψῃ, εἴτε γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ, κι' ὅχι μόνον νὰ κόψῃ τέτοια ξύλα φοβᾶται, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ μάσῃ ἀκόμη ἀπὸ καταγῆς! Δὲν εἶναι μοναχὰ ὁ φόβος μὴν πάθῃ κανεὶς τίποτε ποῦ ἐμποδίζει τὸν κόσμο νὰ κόψῃ ἢ καὶ νὰ μαζεύῃ ξύλα τῆς Ἐκκλησιᾶς, ἀλλὰ κι' ἡ ἰδέα τῆς ἁμαρτίας νὰ βάλλῃ χέρι σ' ἐκκλησιαστικὸ δέντρο, γιατί λέν οἱ παραδόσεις:

- «Ὅποιος κόψῃ χλωρὸ ξύλον τῆς Ἐκκλησιᾶς θὰ κοπῇ»
- «Ὅποιος κόψῃ ξερὸ ξύλον τῆς Ἐκκλησιᾶς θὰ ξεραθῇ»
- «Ὅποιος κάψῃ ξύλον τῆς Ἐκκλησιᾶς θὰ καῇ»
- «Ὅποιος ἀναβῇ σὲ δέντρο τῆς Ἐκκλησιᾶς θὰ πέσῃ».

Γι' αὐτὸ καὶ γύρα στὲς ἐκκλησιᾶς καὶ στὰ παρεκκλήσια διατηροῦνται τὰ δέντρα αἰωνόβια, ἐπειδὴ κανένας Χριστιανὸς δὲν βάνει χέρι ἀπάνω τους. Ἀλλ' ὁ κόσμος νομίζει ὅτι τὰ δέντρα εἶναι εὐλογημένα πράγματα καὶ γι' αὐτὸ τ' ἀγαποῦν ὅλοι οἱ ἄγιοι, καὶ τὰχουν γύρα στὲς ἐκκλησιᾶς τους καὶ κόβουν ὅποιους τὰ κόβουν, καὶ καίγουν ὅποιους τὰ καίγουν.

Εἶπα ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μου ἔχει πολλὰ δέντρα γύρα-γύρα, ὅλα μεγάλα, ὅλα πολὺκλαδα, κι'

ὅλα χοντρόκορμα τόσο, ποῦ δὲν μποροῦν νὰ τ' ἀγκαλιάσουν τρεῖς ἄντρες μαζί. Αὐτὰ τὰ δέντρα εἶναι παλιά, πολὺ παλιά. Τάχουν θρεμμένα αἰῶνες....

Ὅλο τὸ χωριὸ τὰ καμαρόνει αὐτὰ τὰ δέντρα, γιατί ἀληθινὰ κανεὶς ἄλλου χωριοῦ ἢ Ἐκκλησιᾶς δὲν ἔχει οὔτε τόσα δέντρα, οὔτε τέτοια δέντρα, κι' ὅποιος ξένος ἔρχεται στὸ χωριὸ μας πηγαίνει ἐπιταυτοῦ στὴν ράχη, ὅπου εἶναι ἡ Ἐκκλησία μας, καὶ τὰ θαυμάζει, τὸν χειμῶνα γιὰ τὸ βούισμα τοῦ ἀνέμου, ποῦ περνᾷ ἀνάμεσα στὰ κλωνάρια τους καὶ τσικίζει τὰ ξεροκλωνάρια τους καὶ τὸ καλοκαίρι γιὰ τὸ πλούσιόν τους φύλλωμα, γιὰ τοὺς παχυοὺς τοὺς ἴσκιους τους καὶ γιὰ τὴν δροσιά τους.

Τὸ καλοκαίρι, διὰ κἀνὴ πολλὴ ζέστη, ὅσοι μένουν στὸ χωριὸ καὶ δὲν πηγαίνουν στὰ χωράφια τὴν πλειότερη τὴν ἡμέρα τὴν περνοῦν κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα τῆς Ἐκκλησιᾶς, γιατί ἐκεῖ κάνει πολλὴ δροσιά, ἐνῷ ἄλλου ψένει ὁ ἥλιος καρβέλλια. Δὲν τὰ καμαρόνει μόνον τὸ χωριὸ μας αὐτὰ τὰ δέντρα, ἀλλὰ καὶ τ' ἀγαπάει καὶ τὰ πονάει, σὺν ἐμψυχᾷ ὄντι. Τὰ βλέπομε ἔτσι, ὅπως εἶναι τὰ ἀφ' ὄντας γεννηθῆκαμε ὅλοι οἱ συγχωριανοὶ καὶ μᾶς φαίνονται, σὺν γερόντοι συγχωριανοὶ μας. πολὺ-πολὺ γερόντοι, σὺν μεγάλοι παπποῦδες τῶν παππούδων μας.

Κάποτε-κάποτε τοὺς χειμῶνες, κάθε εἴκοσι σαραντα ἢ πενήντα χρόνια πέφτει κανένας δέντρος ἀπὸ τὰ πολλὰ δένδρα τῆς Ἐκκλησιᾶς μας, ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ φάγωμα τῶν μυρμηγκιῶν καὶ τῶν γκουμένων, ἐνὸς εἶδους κολοφτέρων μὲ βαθυκύανο χρῶμα, καὶ μὲ σῶμα τέσσερες φορὲς μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ μᾶλισσι ποῦ δὲν ξέρω πῶς τὸ λέγει ἡ ζωολογία, διατί δὲν τὸ εἶδα πούθενά ζωγραφισμένο. Τότε πηγαίνει σύσσωμο ὅλο τὸ χωριὸ γιὰ νὰ ἰδῇ καὶ νὰ κλάψῃ τὸν πεσμένον δέντρο!

Εἶμουν μικρὸ παιδί, πεντέξη χρόνων, ὅταν τὴν ἡμέρα τοῦ Ἀϊ—Χαραλάμπου, δέκα Φλεβαριοῦ, ποῦ ἔκανε ἕνας τρομερὸς νοτιάς καὶ σήκονε τῆς πλάκες ἀπὸ τὲς σκεπές, κι' ὅλο τὸ χωριὸ εἶταν κατάκλειστο, κι' οὔτε γίδι μπόρεσε νὰ βγῇ στὸν λόγον, οὔτε πρόβατο στὸ λειβάδι, κι' οὔτε βῶδι στὸν κάμπο, ἀπὸ τὸ δύνασσι τοῦ ἀνέμου, ἔπεσε ἕνας μεγάλος δέντρος τῆς Ἐκκλησιᾶς, ποῦ εἶχε γείνει κουφάλα ἀπὸ τὰ μυρμηγκία κι' ἀπὸ τοὺς γκουμάνους. Ἡ κακοκαιρία ἐκείνης τῆς ἡμέρας ποῦ ἐγινε αὐτὸ τὸ θάμι, δὲν μολογιέται. Νοτιάς καὶ βροχὴ ἀνακατομένα, ἔκαναν μιὰ τρομερὴ ταραχὴ, σὺν νὰ ἤθελε νὰ χαλάσῃ ὁ Θεὸς τὸν Κόσμον. Ὅλο τὸ χωριὸ εἴμαστε συμμαζωμένοι κάθε οἰκογένεια στὴν φωτιά τῆς, τὰ βώδια μούγκριζαν μέσα στὲς καλύβες, τ' ἄλογα καὶ τὰ μούλάρια χρεμετοῦσαν μέσα στὰ κατώγια, τὰ γαῖδουράκια γκάριζαν στὰ παραύλια, τὰ γιδοπρόβατα βέλαξαν στὰ μαντριά, τὰ σκυλλιά